

MASSIINFORMATSIOONIVAHENDITE OSA ÕIGUSLIKUS

PROPAGANDAS*

V. Raudsalu

Õigusteaduse kandidaat, Eesti NSV justiitsminister

Partei ja valitsuse otsustega on viimastel aastatel rakendatud hulk tähtsaid riigi ja ühiskondliku elu demokraatiseerimise abinõusid, tugevdatud nõukogude õigusorda ja seaduslikkust. Järjekindlalt hoitakse kurssi kõigi riigi ja majandusaparaadi lülide ladusa ja täpse töö kindlustamisele, seaduste ja sotsialistliku ühiselu normide rangele täitmisele, õiguserikkumiste ja teiste ühiskonnavastaste nähtuste väljajuurimisele. Neis tingimustes on esmajärguline tähtsus distsipliinil ja kõikide ühiskonnaliikmete organiseeritusel, iga nõukogude inimese kõrge juuriidilise teadlikkuse ja kodanikukohuse tunde kasvatamisel.

Vastavad uuringud kinnitavad, et massiinformatsiooni vahendite kaudu ammutab oma õiguslased teadmised suur osa elanikkonnast.

Nagu TRÜ kriminoloogia laboratooriumi poolt kahes Tartu ettevõttes läbiviidud sotsioloogilis-kriminoloogilisest uuringust nähtub, tunnevad töötajate laiad hulgad suurt huvi õiguslaste küsimuste vastu. Küsitletud üle 25 a. vanustest ja üle 8 klassi haridusega kodanikest 94 % meestest ja 77 % naistest tundsid pidevalt huvi juriidiliste küsimuste vastu.

Nad ammutasid oma õiguslaseid teadmisi järgmistest allikatest:

ajalehtede ja brošüüride lugemisest	- 69,3 %
loengute kuulamisest	- 14,7 %

Lihtsate kriminaalõiguslike probleemide lahendamisel olid nad oma teadmised saanud:

ise lugedes ajakirjandust ja kirjandust	- 49,3 %
raadio ja televisioonisaateid kuulates	- 6,6 %
loenguid külastades	- 4 %

Ettekanne, peetud 1971. a. 25. aprillil.

Need andmed kinnitavad massiinformatsioonivahendite suurt osatähtsust kodanike õigusosalasel kasvatamisel.

Enamik meie vabariiklikest ja rajooni (linna) ajalehtedest on loonud eri rubriigid õiguslaste materjalide avaldamiseks. Nii avaldab ajaleht "Rahva Hääli" süstemaatiliselt õiguslaste iseloomuga materjale rubriikides "Läbi seaduse prisma", "Lugeja küsib, tahab teada", "Mis juhtus", "Perekond, kodu, ühiskond". Ajaleht "Noorte Hääli" on loonud rubriigi "Noorte Hääle" konsultatsioon", ajaleht "Õhtuleht" avaldab neid materjale erinurgas "Meie õigusnormid", "02, 03, 04, 05" jne. Neis rubriikides ja erinurkades avaldatakse palju materjale kohtuprotsessidest, juriidilisi nõuandeid lugejale, kirjutusi kasvatuslikel teemadel, ülevaateid uuest seadusandlusest ja seaduserikkumist soodustavatest asjaoludest.

Eesti Raadio annab pidevalt õiguslaste iseloomuga materjale "Päevakajas", saates "Teist ja teile", "Vikerkajas" ja moraalküsimusi käsitlevates saadetes.

Eesti Televisioon avaldab palju materjale saadetes "Postkast 144", "Sa oled süüdi", "Noortestuudio pressiklubi" jt. Neist noortele pühendatud saade "Sa oled süüdi", samuti "Postkast 144" ilmuvad kaks korda kuus.

Avaldatud materjalid toovad kahtlemata palju kasu ja aitavad tublisti kaasa kodanike õiguslaste teadmiste süvendamisele.

Materjalide avaldamine ajalehtedes, raadios ja televisioonis oleneb suurel määral juristide aktiivsest kaastööst. Pahatihti on tunda materjalide nappust. Nii soovivad ajakirjad "Nõukogude Tervishoid", "Sotsialistlik Põllumajandus", "Nõukogude Kool" ja "Nõukogude Õpetaja" avaldada head ja huvitavat materjali, kuid seda piisavalt saada pole neil õnnestunud. Selles peavad kaasa aitama juristid igalt tööalalt.

Õiguslaste materjali kasutegur on seda suurem, mida arusaadavamalt ja selgemalt teda lugejale serveeritakse. Mitte alati pole kõik kirjutised ajalehtedes neile nõuetele maksimaalselt vastanud. Nii ilmus 1971.a. märtsis "Rahva Hääles" konsultatsioon uuest maaseadusandlusest. Artikkel oli väga pikk ja sisaldas palju koodeksi paragrahvide teksti ilma vastava selgituseta. Selle tagajärjel mõjus kirju-

tis kuivalt, paragrahvide rägastik väsitab lugejat ega paelunud tema tähelepanu. Õigem oleks olnud esile tõsta ainult mõned põhimõttelised sätted uuest maakodeksist ja anda nendele kommentaare. Nii oleks paljusid lugejaid kindlasti huvitanud küsimus, kellel kodanikest on õigus uue maakodeksi alusel saada maad kasutamiseks, kes maad eraldab ja kuidas see praktiliselt toimub. Paljude seaduse sätete refereerimine ühes artiklis on lugejale väsitav.

Esti NSV Justiitsministeeriumi töötajad tutvusid Pärnu linna, Harju ja Viljandi rajooni ajalehtede tööga kodanike õiguselase kasvatamise alal.

Häid kogemusi on õiguselases propagandas ajalehel "Pärnu Kommunist". Ajalehes ilmub sel alal palju ja kasulikku materjali. Nii ilmus 1970. aastal ajalehes 99 artiklit õiguselastel teemadel. Peale artiklite on regulaarselt avaldatud lühisõnumeid seaduserikkujate kohta. Õiguselaste materjalide avaldamiseks kasutatakse mitmesuguseid rubriike. Rubriigis "Pipart" avaldatakse kriitilisi materjale ja fõljetone, rubriigis "Kiri ja kommentaar" trükitakse kodanike kirju ja antakse toimetuse poolt kommentaare. Rubriik "?" on kujunenud ajalehe "häbipostiks", kus tuuakse lühisõnumeid õiguserikkujate kohta uurimisorganite, rahvakohtu, seltsimehelike kohtute ja administratiivkomisjoni materjalide alusel. Üha suuremat kaalu on hakanud omandama rubriik "õ", kus antakse konsultatsioone õiguselastes küsimustes ja tutvustatakse uut seadusandlust.

Sellel ajalehel on töö autoritega hästi korraldatud. Ajalehe juurde loodi kogunud juristidest ühiskondlik nõukogu, kes koostab ajalehes avaldamisele kuuluvate õiguselaste materjalide perspektiivplaani ja realiseerib seda edukalt.

Pärnu kohalikes raadiosaadetes avaldatakse juriidilistel teemadel materjale üks kord kuus ja need on mõeldud õiguserikkumiste ärahoidmiseks.

Ka ajaleht "Harju Elu" teeb tänuväärset tööd, olles avaldanud 1970. aastal 79 ja 1971.a. I kvartalis 19 õiguselase sisuga materjali. Huvitavad ja lugejale kasulikud olid artiklid, milles tutvustati koopereerimata käsitöölis- te arvestamise korda, registreerimise uusi eeskirju ja nende rikkumise tagajärgi, jalakäijate ja jalgratturite liikluseeskirju. Mitu artiklit avaldati uuest tööseadusandlusest.

Ajalehes ilmunud materjalide autoriteks on põhiliselt Eesti NSV Siseministeeriumi töötajad, kuid teistel tööaladel töötavad juristid-juriskonsuldid, kohtunikud, prokurörid on olnud tagasihoidlikumad artiklite kirjutamisel.

Ka Viljandi ajaleht "Tee Kommunismile" on avaldanud palju materjali. Kuid selles ajalehes ilmunud õiguslane propaganda on olnud ühekülgne. Suurem osa materjale valgustab konkreetseid seaduserikkumisi. Pole avaldatud konsultatsioonidest uuest seadusandlusest, sisukaid kirjutusi seaduserikkumist soodustavatest asjaoludest, moraali- ja käitumisreegleid puudutavaid artikleid.

Võrreldes rajooni elu teisi probleeme käsitlevate küsimustega on õiguslane propaganda palju mahajäänud. Väga huvitavad on ajalehes rubriigid "Tervis", "Loodussõbrale", "Teie laps ja kool" ja paljud teised, kuid nende tasemeni ei küüni õiguslaste materjalide valgustamine. Ilmselt on rajooni juristid ise vähe abistanud ajalehte õiguslase propaganda huvitavamaks tegemisel.

Ka Tartu ajalehe "Edasi" töö õiguslases propagandas võiks olla palju huvitavam. "Edasi" on väga populaarne ajaleht, sisukas ja külgetõmbav, kuid õiguslaseid probleeme valgustab ta väga ebahuvitavalt, igavalt ja vanamoodsalt. Selles ajalehes prevaleerub kriminaalkroonika, antakse mõnerealised kuivad teated toimepandud kuritegudest ja seaduserikkumistest. Harva on ajalehes sisukaid artikleid juriidilistel teemadel. Selle ajalehe materjal võiks olla aga hoopiski huvitavam, sest kindlasti on TRÜ õppejõudude portfellides palju aktuaalseid materjale üldistustest ja uuringutest õiguslastes küsimustes. Ka ajalehe keel juriidiliste küsimuste valgustamisel jätab soovida ning tihti ei ole kooskõlas selle soliidse ajalehe tasemega.

Materjalide avaldamisega ajakirjanduses, raadios ja televisioonis tekib sageli raskusi, mida nii kerge polegi lahendada. Ajakirjandus on operatiivne, ta peab kiiresti lugejat informeerima uudistest. Juhtub, et mõni kriminaalasi on paelunud üldsuse tähelepanu ning on mõistatav ajakirjanduse soov sellest kiiresti lugejatele teatada. Kuid sageli kahjustatakse sellega uurimise ja kohtupidamise objektiivsuse huvisid. Hukkamõistuõhkkonna loomine süüdlase ümber on vajalik, kuid on teada juhtumeid, kus artikli au-

tori pahatahtlikkuse tõttu püütakse varajase artikliga kohtuotsusele mõju avaldada.

Asume seisukohal, et selletaoliste materjalide avaldamisega tuleb olla ettevaatlik. Kui ei ole veel kindlasti teada süüdlase isik või tema osavõtu aste toimepandud kuriteos, siis kahjustab ennatlike järelduste tegemine kohtupidamise huve. Kohtunikud võivad artikli avaldada konkreetsest kohtuasjast alles siis, kui kohtuotsus on jõustunud. Selles osas eksis ühe meie vabariigi rajooni rahvakohtu kaasistuja, kes enne otsuse jõustumist avaldas vastava hukkamõistva sisuga kirjutise ajalehes. Asja kassatsioonikorras läbi vaadates muutis aga Eesti NSV Ülemkohus kuriteo kvalifikatsiooni ja kergendas karistust. See kutsus esile süüdimõistetud kaebuse rahvakohtu ebaobjektiivsuse ja erapoolikuse ning süüdlase tahtliku kompromiteerimise kohta avalikkuse ees. Selletaolised intsidendid on äärmiselt ebasoovitavad ja sunnivad kohtutöötajaid ettevaatlikkusele.

Mõeldav on ka kohtuprotsessi vaheajal kohtuistungist informatsiooni andmine raadios ja televisioonis. Kuid mingil juhul ei tohi seda teha kohtu liige, küll aga riiklik süüdistaja või kaitsja. Nende informatsioon võib puudutada ainult asjaolusid, mis kohtuistungil on tuvastatud, ega tohiks puudutada kohtualuste süü suurust ja võimalikku karistust. Neid viimaseid küsimusi ei tohi ette ära otsustada, need avaldatakse kohtuliku uurimise lõpul prokuröri ja advokaadi kõnes ning otsustatakse kohtu poolt nõupidamistoas kohtuotsuse tegemisel.

Õigusosalases propagandas on materjali valiku kõrval suure tähtsusega ka materjali esitamise viis. Eriti käib see telesaadete kohta. Õigusosalastel televisioonisaadetel on kahtlemata väga suur auditoorium, pealegi on nad vaatajale-kuulajale huvitavamad kui ajalehe informatsioon või raadiosaated. See nõuab aga head esinemist telekaamerate ees. Kaugeltki kõik ei tunne end kaamera ees vabana, mõnegi esineja kogu tähelepanu on pööratud oma esinemisviisile ja selle tõttu mõjub esinemine kuivana, päheõpituna, kunstlikuna. Selles seisneb televisioonis esinemise spetsiifika ja juristid peavad seda tegurit arvestama.

Kuid telesaadetes on esinenud ka sisulisi vääratusi. Ühes saates "Sa oled süüdi" jutustas telekommentaator noo-

rukite rasketest kuritegudest ning mainis konkreetset Ur-
mase-nimelist noorukit. Saate algus oli hea ja tekitas
vaatajais sügava pahameele kurjategijate vastu. Kuid siis
libastus kommentaator ja märkis, et Urmas on ikka veel va-
baduses, veedab oma päevi ühest kinost teise käimisega ning
linnas lonkimisega. See märkus kõlas terava dissonantsina
ning rikkus kogu saate mõju. Ta desorienteeris vaatajaid,
kes olid hämmastunud, et kurjategijate suhtes ei võeta tar-
vitusele karme abinõusid. Samuti andis see vastupidise tu-
lemuse teiste halvasti käituvate noorukite juures, kes
kuulsid, et Urmase käsi ei käigi halvasti, vaatamata toime-
pandud kuritegudele. Kogu saate mõju oli rikutud ning kut-
sus esile kodanike järelepärimisi, miks kurjategijate suh-
tes ollakse leebed. Kui kellegi süü läbi oli Urmas jäetud
vabadusse, siis oleks tulnud sellele reageerida teises ko-
has, mitte aga selles saates, mille eesmärk oli üldsuse mo-
biliseerimine kuritegevuse vastu.

Õigusliku propaganda sisu ja suunad peavad olema koos-
kõlas kuulajate-vaatajate huvide ja soovidega. Kodanikud
saadavad palju kirju ajalehtede toimetustele, raadiole ja
televisioonile. Nende analüüs aitab suunata propagandat.
Kirjade analüüs näitab, et lugejad tunnevad rohkem huvi ja
paluvad konsultatsiooni töötasu, preemiatasu, tööstaaži,
töötülide, lisapuhkuste, pensioni, elamispinna, alimentide
jt. kodanike huve puudutavate küsimuste vastu. Järeli-
kult tuleb neid küsimusi ka tihti valgustada.

Tähtis osa õigusosalases propagandas kuulub trükisõnale.
Partei otsustes tehakse ENSV Kirjastuskomiteele ja Justiits-
ministeeriumile ülesandeks näha ette kirjastuste temaatilis-
tes plaanides elanikkonna jaoks juriidiliste kommentaaride,
seaduste kogumike ning nõukogude ja majanduskaadri abista-
miseks teatmike väljalaske suurendamine.

Huvi juriidilise kirjanduse vastu on viimastel aasta-
tel märgatavalt suurenenud. Kiiresti kaovad raamatukaup-
lustest populaarsed brošüürid tööõiguse, pensioniseaduse ja
elamuseadusandluse alal. Ka koodeksite vastu tuntakse ela-
vat huvi. Nii on KrK ja KrPK kommenteeritud väljaanded
peaaegu täiesti läbi müüdnud. TsK ja TsPK on ilmunud juba
mitmes väljaandes, kuid huvi nende vastu pole valbunud.

Eriti suur huvi on populaarsete väljaannete vastu.

Nii on I. Rebase "Varastati, mis edasi", R. Mikenbergi "Ees on välisreis" täielikult läbi müüdnud. Nõutavad on ka seaduste kogumikud riikliku sotsiaalkindlustuse, külanõukogude tegevuse ja seltsimehelike kohtute kohta. Mõned juriidilise sisuga raamatud jäävad aga kauplustesse seisma. See asjaolu sunnib hoolega tegema valikut, mida on vaja kirjastada. Praegu vaatab Eesti NSV Justiitsministeerium koos kirjastuste ja asjast huvitatud ametkondade esindajatega läbi kirjastuste temaatilisi plaane 1971.-1975. aastaks ja püüab igati arvestada lugejate soove ja huve juriidilise kirjanduse vastu.

Ei saa vahtides mööda minna ka detektiivkirjanduse osatähtsusest. Selle žanri järele on lugejate huvi eriti suuresti tõusnud. Paljudes ajalehtedes ilmuvad üksteise järel detektiiv- ja põnevusromaanid. Kui neis valgustatakse õigesti uurimisorganite ja kohtunike keerulist tööd ja peetakse kinni sotsialistliku seaduslikkuse kindlustamise ideest, siis on need romaanid kasulikud ja abistavad eeskätt noorte õigusosalast kasvatust. Kui neis aga üldistatakse julmust, sadismi ja kuritegusid, siis mõjuvad nad kahjulikult. Nii on meie arvates noorte jaoks kahjulik Ahto Levi "Halli hundi päevik", mis võib mõnegi nooruki viia eksiteele. Kasvatavalt mõjub ja populariseerib positiivselt uurijate rasket tööd kuritegevuse vastu võitlemisel Simenoni raamat "Maigret piip". Igati tuleb toetada ja positiivseks pidada romaanide ilmumist nõukogude luurajate tegevusest vaenlase tagalas ja partisanide võitlusest Suure Isamaasõja päevil.

Ka teatril on oma osa täita kodanike õigusosalases kasvatamises. Kommunistliku kasvatustöö printsiipide süvendamine, moraalikodeksi normide esiletõstmine ja silmakirjalikkuse ning kergelt äraelamise tendentside piitsutamine lavateostes aitavad kasvatada vaatajas sotsialistlikku huumansust ja kodanikukohustuse tunnet. Sellest seisukohast lähtudes võisid positiivset mõju avaldada Tallinna Draamateatris lavastatud Egon Ranneti "Kriminaaltango" ja Viljandi "Ugalas" mängitud "Armastus, džäss ja kurat".

Eriti suurt kasu võivad tuua kommunistliku moraali kasvatamisel kinofilmid. Rohkem veel kui detektiivromaanide ilmub viimastel aastatel kinolinale detektiivfilme. Filmi-

de vaatajate arv on hoopiski suurem kui põnevuskirjanduse lugejate arv. Seega saab film kirjandusest rohkem mõju avaldada vaatajate kommunistlikul kasvatamisel, eriti õigusosalasel kasvatamisel. Kui detektiivfilmide idee on suunatud seaduslikkuse teenimisele, on film kasvatuslikel eesmärkidel positiivne. Kahjuks aga ei oska paljud noored tabada filmist tema tuuma ja lasevad end kaasa kiskuda ainult välisest põnevusest, hakkavad matkima põnevusfilmide kangelasid ja võtavad omaks nende negatiivse käitumismaneeri. Sel juhul toob detektiivfilm kasu asemel kahju. Filmist õigesti arusaamisele võivad kaasa aidata kollektiivsed arutelud koolides ja komsomoliorganisatsioonides, populaarsed retsensioonid ja vestlusõhtud, millest peavad ka juristid osa võtma.

Kodanike õigusosalane kasvatustöö on mõeldamatu ilma juristide osavõtuta. Selle töö kasutegurit suurendamiseks tuleb kasutada mitmesuguseid vorme. Justiitsasutused - kohtud, prokuratuur, õigusnõuandlad, notariaalkontorid ja siseasjade osakonnad peavad tõstma seaduserikkumiste ärahoidmiseks tehtava töö taset ning kogu oma praktilise tegevusega kriminaalasjade uurimisel ja õigusemõistmisel, kodanike vastuvõtul, nende kaebuste ja avalduste lahendamisel sisendama kodanikele sügavat austust seaduse vastu. Raske on ülehinnata ka juriidiliste rahvaülikoolide tööd õigusosalaste teadmiste levitamisel rahva hulgas. Juristide esinemist töötajate ees tootmiskollektiivides, ajakirjanduses, raadios ja televisioonis ning osavõttu juriidiliste rahvaülikoolide tööst tuleb pidada nende kutsekohuseks ning tähtsaks ametiülesandeks.